

Husmandsbrugenes kvinder

Husmænd og husmandskoner på Djernæsmark – et ofte overset kapitel i den lokale historie.

Husmanden havde absolut ikke nogen høj status – og siger vi husmandskone, lyder det endnu mere beskedent.

Men lad os se lidt nærmere på hendes rolle i det lille samfund, de levede i.

Andelsbevægelse og husmandsbevægelse begynder at markere sig i Danmark omkring århundredskiftet. Og i 1920'erne tog tingene fart også i Vang-Tvorup sognekommune. Der var forandringer på vej.

I 1923 stod hele to nye skoler klar til afløsning af den gamle, der lå ved Vang kirke. De blev placeret i hver sin ende af sognet – i Vang og i Tvorup – og med mil-limeter-retfærdighed var de lige store og så ens, som det var muligt. At de to lærere også havde samme efternavn, *Thomsen*, var nu nok et tilfældighedernes spil! Man var klar til at tage imod de nye børnefamilier, der var brug for i det lille samfund. Samme år oprettedes Vang-Tvorup Andelsmejeri, som var indrettet på at modtage mælk fra flere leverandører.

Udstykningerne fra St. Djernæs

Det var i 1926 og 1929, at de to store udstykninger på henholdsvis 19 og 13 parceller fandt sted fra gården St. Djernæs.

Der var stor spænding hos de 36 ansøgere, der en kold novemberdag i 1926 var mødt op for at deltage i lodtrækningen om

de udstykkede lodder. Det var med en enkelt undtagelse unge mennesker, som skulle stifte bo første gang. De kom dels fra sognekommunen og dels fra de nærliggende sogne. Husmands- og gårdmandsbørn, en enkelt af fiskerfamilie og et par håndværkere. De havde i deres tidligere pladser sparet sammen til indskuddet på 2000 kr. Statslånet var på 16.500 kr.

De nye ejere skulle igennem en lang og streng vinter, før vejret endelig tillod dem at komme i gang med byggeriet. Det kom til at strække sig til hen imod november. Man klarede sig, som man bedst kunne, lejede sig ind til kost og husly, hvor det var muligt; eller man byggede sig midlertidige skure, hvor man klarede sig i de første måneder. Så snart det lod sig gøre, indrettede man sig i de halvfærdige steder. Man sov f. eks. i dør-rammerne og skilte rum af med blikplader.

Så kommer bryllupperne

Det var i starten en mandfolkeverden. Først i slutningen af året falder bryllupperne – og husmandsstederne bliver for alvor beboet.

»Det år vi overtog jorden, var vinteren lang og streng. Men vi var unge dengang og havde gå-på-mod. Det tog hele sommeren at bygge vores ejendomme, men vi fik dog sået korn i jorden den første sommer,

Kvindernes indsats var nødvendig – både inde og ude. Her er det Edith Svingel, Tvorupvej 6, der er i gang med høstarbejdet. Foto: Lokalhistorisk Arkiv.

selvom vi var travlt optaget af byggeriet», fortæller en husmand til Thisted Dagblad i 1979.

En høst skulle nødvendigvis sikres det første år, selv om man var nødt til at leje såmaskine og heste.

Man fik samlet lidt møbler sammen – det mest nødvendige. Hvad der skulle bruges ude kom i første omgang. Den ældste af husmændene – der havde kone og børn – flyttede ind med familien i det langt fra færdige hus. Konen lå i stuen, hun var syg. Der var ikke lagt gulv i den anden stue, og der var ikke trappe, hverken til loftet, hvor børnene skulle sove, eller til kælderen med nedgangen under loftstrappen. Så det var et meget spændende foretagende, når madden skulle fragtes op og ned. Børnene måtte altid være to om at klare det – den ene sprang ned.

Der var stor pengeknaphed og masser af arbejde, men en forventningsfuld indstilling til fremtiden stabiliserede godt, selv om

ængstelsen også stak hovedet op. Denne første tid var utrolig hård. Der skulle stiftes hjem, anskaffes dyr og redskaber – og indtægter fra jorden var der ingen af. Ingen kan bagefter forklare, hvordan de kom igennem det første år. De var alle enige om, at der ikke var meget at tære af, og at det indimellem så noget sort ud. En havde en griseso i forvejen, nogle havde måske fået foræret nogle høns, og fik man anskaffet et par køer. Før stalden var bygget, kunne man måske få husly til dem hos en nabo – så gik man bare derover og malkede.

Selvforsynende

Man skulle være selvforsynende - det var hele husmandsidéen jo baseret på. Tre-fire køer, et par grise, så man kunne slagte to gange om året, høns og to heste, som var uundværlige som trækraft. Ved husmandsforeningernes mellemkomst blev der im-

porteret russiske heste, som blev anvendt meget. Et spand kunne købes for 6-700 kr.

Børnefødslerne meldte sig hurtigt, og her oplevede man et godt sammenhold familierne imellem. Konerne hjalp helt spontant hinanden. Selvfølgelig kom man med mad, selvfølgelig hjalp man hinanden med alle de ting, som dagligt skulle passes. Og barselkonen fik sine 10 dage i sengen, inden hun igen skulle klare den travle hverdag. Det var jo før begrebet barselsorlov var opfundet...

Gennem samtaler med børn fra forskellige husmandsfamilier har vi fået nogle indtryk af husmandskonens rolle.

Lodderne var små, 13-19 tdr. sæde, og da det meste arbejde skulle udføres med håndkraft, var der rigeligt arbejde til familien, men resultatet var knap stort nok til, at en hel familie kunne klare sig.

Manden tog på arbejde, hvor der var noget at få i nærheden. Han gik post, kørte mælketure for mejeriet. Man bød f.eks. på en mælkerute, som skulle køres hver eneste dag – juledag undtaget! – året igennem for 600 kr. Eller man var daglejer på Store Djernæs, Egebaksande eller Rosvang.

Den daglige bedrift stod konen for

Den daglige bedrift derhjemme passede konen i det store og hele.

Kørne skulle hentes hjem og malkes to gange daglig. Måske skulle de også flyttes en ekstra gang, hvor de stod tøjrede ude på marken; grise og høns skulle passes, roer skulle tyndes, grøntsager, kartofler, frugt og bær – alt havde sin tid.

Et godt hønsehold var meget vigtigt - det gav en god og nødvendig ekstrafortjeneste. Æggene blev solgt til købmanden,

Djernæsvej 10. Hostrup Larsens husmandsbrug, der blev skabt ved udstykningen i 1929. Billedet er fra ca. 1950. Foto: Lokalthistorisk Arkiv.

som så leverede diverse købmandsvarer – og måske blev der mulighed for en lille reserve, og det var konens mulighed for at have penge mellem hænderne.

Konerne syede børnenes tøj, strikkede og stoppede. Først når man nåede frem til konfirmationstøjet, fik man en lokal syerske til at sy. Eller endnu bedre – man tog til Thisted og købte det flotte færdigsyede tøj.

De fleste familier fik en pæn børneflok, og det var selvfølgelig klart, at de hurtigst muligt blev vænnet til at yde deres til fællesskabet. Og mens børnene endnu lå i barnevognen, var det ikke usædvanligt, at moren trak vognen f.eks. til Rosvang, en mils vej, for at give en hånd med i frøhøsten. Men det var først efter, at de mange pligter fra morgenstunden derhjemme var klaret. Når børnene var i skolealderen, havde de deres pligter derhjemme både før og efter skoletid. Det forandrede ikke, at de skulle møde til tiden, være lige så pænt klædt som de andre og kunne deres tabel, staveord og salmevers udenad.

Familien Chr. Søndergaard, Tvorupvej 35. Ca. 1950. Foto: Lokalthistorisk Arkiv.

Høstens tid var en travl tid. Høstmaskinen gik fra gård til gård, og alle hjalp alle. En stor og sulten flok blev budt ind til spisning det pågældende sted, og madmoderen satte en ære i at byde lidt ekstra.

Haverne og husmandsforeningen

Haverne var kvindernes område. Husmandsforeningen gjorde meget for at stimulere interessen for haverne og foretog årligt bedømmelser af dem. Der blev udstedt flere diplomer for godt havebrug, som var at finde på væggene hjemme i stuerne.

Interessen for haver var også et godt afsæt for udflugter til andre egne. Sommerferie var et ukendt begreb, men en dagtur

rundt til andre husmandssteder, hvor man kunne opleve noget nyt og anderledes, kunne man leve på i lange tider.

Husmandsforeningen gjorde meget for at dygtiggøre kvinderne. Ud over havebrug handlede det også om madlavning, saltning, henkogning og syltning – men også om regnskabsføring og kulturel oplysning i bred forstand. Dermed stod kvinderne godt rustet til en dagligdag, hvor der blev stillet utallige krav til at håndtere en broget hverdag og give de opvoksende børn forudsætninger for at kunne klare sig i fremtiden.

I dag taler man om behovet for folk, der kan det hele, såkaldte »generalister«, på arbejdsmarkedet.

En husmandskone kendte næppe ordet »generalist«, hun var det bare!